

- [3] Cialdini R. (1994). Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- [4] E. E. Jones: Ingratiation: a social psychological analysis. Appleton-Century-Crofts, New York 1964.
- [5] <http://sjp.pwn.pl/slownik/2552339/bizneswoman>; data dostępu: 03.05.2018
- [6] Dobosiewicz E. (red.). Społeczno-ekonomiczne konteksty sukcesu zawodowego kobiet, Instytut MillwardBrownSMG/KRC, sondaż CAPIBUS, 2006.
- [7] Goleman D. (1999). Inteligencja emocjonalna w praktyce. Poznań: Media Rodzina. Goleman D., Boyatzis R., McKee A. (2002). Naturalne przywództwo. Wrocław - Warszawa : Jacek Santorski.
- [8] Goleman D., Boyatzis R., McKee A., Naturalne przywództwo, Wydaw. Jacek Antorski, Wrocław – Warszawa 2002
- [9] Powell G.N., Graves L.M., Women and Men In Management, 3rd ed. Sage Publication, Thousand Oaks 2003.
- [10] Lisowska E., Bliss R., Polutnik L., Lavelle J., Polskie menedżerki 2000 i ich porównanie z amerykańskimi, Kobieta i Biznes 2000, nr 1-2.
- [11] Bliss R.T., Polutnik L., Lisowska E., Women Business Owners and man-agers in Poland, [w:] New Perspective on Women Entrepreneurs, red. J.E. Butler, Information Age Publishing Inc., Greenwich 2003
- [12] Kupczyk T. (2009). Definiowanie sukcesu zawodowego menedżera przez kobiety pełniące funkcje kierownicze - wyniki badań. [w:] Czerska M., Czubasiewicz H., Społeczne uwarunkowania sukcesu organizacji. Sopot: Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego
- [13] Parsloe E., Wray M.(2002). Treneri mentor. Udział coachingu i mentoringu w doskonaleniu procesu uczenia się. Kraków: Oficyna Ekonomiczna.
- [14] Kupczyk T. (2009). Kobiety w zarządzaniu i czynniki ich sukcesów. Wrocław: Wyższa Szkoła Handlowa, s. 22
- [15] Z. Ściborek, Ludzie podczas zmian w organizacji, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2005, s. 97

ТИПОЛОГІЯ І ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ ЄРЕСІ КАТАРІВ ТА ІНКВІЗИЦІЇ НА ПІВДНІ ФРАНЦІЇ У XIII – ПОЧАТКУ XIV СТ. У НОВІТНІЙ АНГЛЮ-АМЕРИКАНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Климків Сергій Михайлович

*магістр, викладач Львівського коледжу транспортної
інфраструктури Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна
kramerloran@gmail.com*

Дана стаття має за мету звернути увагу на ключові напрями та проблеми вивчення історії катарів – одної з наймасштабніших єресей Середньовіччя у контексті протистояння Церкви та папству через інквізицію у англомовних працях новітніх дослідників.

This paper is meant to draw attention to key areas and problems of studying the history of the Cathars – one of the largest medieval heresies intended confrontation Church and the papacy through the Inquisition in the English-speaking works of the latest research.

Історичні дослідження актуальних проблем середньовічної історії Західної Європи нажалі мало розвиваються в українській науці. Ще менше уваги приділяється осмисленню західної історіографії специфічним темам та напрямам досліджень. Видозміна середньовічного суспільства і Церкви та їхні взаємовпливи в контексті індивіда-колективу призвели до все нових самопошуків.

Одним із таких проявів була віра – пошуки власної віри у Бога в теоцентричному світі змушували людину вдаватися до різних протилежностей. Католицька церква досить швидко знайшла для себе найбільшого антагоніста у цьому відношенні у вигляді ересі – у іншому виборі, у відступі від ортодоксії. Це протистояння між папством, на стороні якого часто була світська влада, а також церковні трибунали та ерессю і її прихильниками з іншого боку мало глибокі наслідки. Безпосередньо для самого суспільства, в окремо взятій частині Європи, на прикладі півдня Франції в нашому випадку, так і на культурному рівні, у менталітеті населення. І саме цей аспект взаємовідносин буде аналізуватися на прикладі історіографічних зауважень у даній статті.

Систематичні і комплексні дослідження виникнення і розвитку еретичних рухів, а особливо катаризму давно вже зайняли невід’ємне місце в історіографічних концепціях сучасної ересеології, як окремого напрямку в історіографії. Іншою стороною стало взаємопротистояння цієї ересі із Католицькою церквою, та її інституційними складовими – папством та інквізицією, а радше інквізиторами. Природа цього протистояння в західній науці визначена достатньо належно, як прихильниками так, і критиками [1].

Єдиним можливим фактором, який змушує знову і знову зосереджувати нашу увагу на цій проблематиці – так це поява нових джерел, а як наслідок праць, які часто діаметрально протилежно проливають світло на безліч вже відомих фактів, складових цих процесів і їх наслідків.

Важливим чинником є концептуальні та теоретичні підходи досліджень цього протистояння, аналіз нових проблем, які з’явилися в ході нього, як його логічне продовження. Особливо вже не на ідейному, а на суспільному рівні. Оскільки праці, які зачіпають проблематику вивчення взаємин між катарами та інквізиторами (ерессю і Церквою) чисельні, акцентуємо увагу на проблематиці новітніх напрямів досліджень.

Концептуально-теоретичні проблеми походження середньовічної ересі та її складових, становлення у вигляді ідеологічної загрози, формування заходів для її контролю, політичні важелі впливу на ересь і навіть застосування фізичної сили для її ліквідації, - цікавлять сучасних дослідників здавна. Постійні спроби істориків, як англо-американських (британських, американських, і навіть австралійських) так і європейських (особливо французьких, італійських, німецьких) створити синтетичну історію ересі (катарів) чи зобразити її боротьбу проти ортодоксії (на прикладі історії інквізиції) не дозволяють збалансувати традицію із новими підходами історіографічних схем на цей процес.

Лише поступовий аналіз нових проблем дослідження (доповнень до загальної картини історії цього явища) зможе дати відповідь на питання чи була ересь катарів XIII – початку XIV ст. такою небезпечною «пошестю» для душі людини і людської спільноти, чи лише невід’ємним конфесійним компонентом тогочасного індивіда, який вибирав те, що йому було ближче і зрозуміліше? Щось схоже на те, в яких моральних і релігійних рамках розвивається сучасна Європа і нинішній світ.

На жаль, сучасні українські історики практично не торкалися такої непересічної історіографічної, та й взагалі тематичної, - це визначає її актуальність. Тому такий історіографічний аналіз, сподіваємося, стане корисним, для більш глибокого розуміння тих процесів, які відбувалися в XIII – початку XIV ст. в районі Південного Середземномор’я.

Фахівці проблематики акцентують на близьких і дотичних складових цього взаємозв’язку. Свій – чужий (катари – інквізитори і навпаки), прямих і непрямих контактах, симпатіях чи відкритому засудженні, системі світогляду населення і тих складових, які його формували (контакти між еретиками через знатних покровителів, підтримку селян, особливу популярність ересі серед жінок). Така залежність була типовою і для інквізиторів, коли і знать і жінки приходили до них на допити.

Щодо ересі та її носіїв відзначається П. Біллер у своїй статті «Глибоко в серце людини...». Автор подає ознаки еретиків, які були типовими для ідентифікації та запозичення у середньовічному суспільстві Лангедока. Це не тільки простота, убогість, чи народна вченість, але також харизматичність, самопожертва та стійкість [2].

Падіння авторитету місцевого духовенства часто змушувало бідноту, селян, а також знать запозичувати такі щоденні орієнтири. Натомість Р. В. Соузерн у книзі «Західне суспільство і Церква в Середні віки», зробив чудову модель самого суспільства, яке існує не тільки під впливом Церкви. Автор знаходить місце і для еретиків [3]. Ставлення до суспільних, особливо релігійних меншин Середньовіччя, а навіть часто маргіналів подають дослідження Дж. Річардса [4] та Д. Ніренберга [5]. В їхніх роботах показано ставлення самого суспільства до таких індивідів (колективний підхід).

Британський дослідник Е. Камерон написав розвідку про еретиків, як мучеників. Суспільство завжди вбачало у них жертв нетерпимості, це в свою чергу забезпечувало постійних adeptів, які часто не боялися терпіння задля своєї, особливої віри [6]. Але чи так вважали всі категорії населення Лангедока?

Відомий американський історик Дж. Х. Мунді написав розвідку про підтримку знатними сім’ями Лангедока катарів. Його праці подають всесторонньо окситанське суспільство, де контакти між суспільними верствами переходили на індивідуальний рівень [7]. Розширене дослідження про знатних покровителів «добрих людей» здійснив і У. Л. Уейкфілд, зокрема про сім’ю Ніорів перед Хрестовим походом 1209 р. і опісля, яка

підтримувала альбігойців матеріально [8]. Про знать часів Альбігойської війни вивчали М. Барбер [9] і Е. Грем-Лей [10].

Гендерний напрям досліджень щодо участі певних вікових груп чи дітей, зокрема в середовищі катарів і їх розвитку в ньому дещо відстає. Проте особливе місце на означення тих, хто сприймався та усвідомлювався, як еретик претендувала також жінка. Нерівномірною була їх діяльність та участь у катарській спільноті, про що писали Р. Ебелс та Е. Харрісон [11]. Відповідні духовні пошуки жінки безпосередньо у катарському вченні і світогляді вивчав М. Барбер [12]. Дж. Х. Мунді присвятив книгу про чоловіка і жінку в катарських спільнотах [13]. Зрештою зрозуміло одне жінку із еретичними поглядами сприймали вкрай неординарно, часто негативно. Та це наше сприйняття, але не людей XIII ст., - для них це було нормою.

Таке сприйняття отримували також інквізитори. Хоча, як вказують роботи сучасної американської дослідниці К. К. Еймс, окремі категорії вбачали в інквізиторях святих мучеників та «лікарів душ». Їхнє уособлення, як поганих людей, і усталена суспільна уява була еталоном практично на всіх «захисників віри» [14]. Вже згадуваний У. Л. Уейкфілд написав розвідку про брата Ферррє, який був одним з перших інквізиторів. Це була спроба показати інквізителя, до інквізиції [15]. Головне те, що за відсутності правильної системи дізнання населення Лангедока не могло вірно зрозуміти, ким були ці люди, і чого добивалися. Їм краще було знаходити спільну мову з євреями чи сарацинами, ніж із католицькими «приставами».

Природу і діяльність інквізиторів глибоко дослідив та вивчив Дж. Б. Гівен, зокрема про період XIII – початку XIV ст., в часи чи не найвідомішого інквізитора Бернара Гі (1307 – 1321 рр.). Завдяки документам численних слідств автор показав взаємодію підозрюваного і судді. Часто допомагала соціопсихологія. Саме із такого контексту виходило нове формування позицій з обох сторін (як еретика так і інквізитора) [16].

Тенденція істориків простежити в площині мікроісторії постаті самих інквізиторів та їх середовища також займає невід'ємне місце в історіографії проблеми. Про відомого інквізитора Бернара де Ко, який разом зі своїм помічником Іоаном де Сен-П'єр здійснили велике інквізиційне розслідування в місцевості Лораге, піддавши слідству близько п'ять тисяч осіб (1245 – 1247 роки) присвячено особливо ґрунтовну працю австралійського історика М. Г. Пегга [17].

Типологія наукових досліджень із зазначеної проблематики, як бачимо поділялася на праці істориків, що досліджували інституційні основи самої ересі (катарів), її мету і характер (причини, що спонукали до її появи), сприятливі фактори (мотивація вибору людей, можливо часто неусвідомленого) а також місце і значення ересі серед населення (найактивнішим осередком був Лангедок – Прованс). Серед сучасних англо-американських дослідників справді слід відзначити Дж. Арнольда [18], К. Брускі [19], К. Тейлор [20], Л. Саквіллє [21], К. Спаркса [22], які в

своїх новітніх роботах показують нові виміри сприйняття інквізиції і ересі «добрих людей».

Ці новітні дослідники часто намагалися окремі епізоди історії катарів та інквізиції, побачити у загальному ракурсі і навпаки (через постаті, складові протистояння, засоби і методи діяльності, а також значення середовища існування, в якому відбувалося саме протистояння, або радше перетин взаємин).

Характерно, що традиційні і сучасні історики в своїх історіографічних концепціях на природу цієї боротьби вважають за доцільне акцентувати на силі впливу інквізиторів (психологічного, фізичного, економічного) та їхніх «повноважень», як засобі ефективнішої боротьби. У еретиків, були покровителі, в інквізиторів – допомога світської влади та папства. Останні задля своєї вигоди могли знаходитись на роздоріжжі.

Особливі погляди історіографічних концепцій сучасних авторів надалі торкаються позицій вияву цієї боротьби або радше протистояння. На прикладі теми Хрестового походу всередині християнської, але зараженої ересю частини Європи соціокультурний та політичний розріз демонструють роботи Дж. Стреєра [23], М. Костена [24], Дж. Семпсона [25], В. М. Лоуренса [26], М. Г. Пегга [27], Ш. МакГлінна [28]. Безпрецедентний на той час крок папства і світської влади, які усвідомлювали загрозу ересі для своїх пріоритетів.

З іншого боку логічне завершення, яке часто випускають дослідники, - становлення трибуналів, метою, яких є розслідування/вияв цієї ересі. Інквізитори, які викорінювали цей відступ, на що звертали увагу дослідники були ідеальним інструментом встановлення та виконання цієї влади на місцях [29]. Домініканці, яким були передані обов'язки по розслідуванню гріховної ересі в їх особі часом виступали «лікарями душ» для цієї «пастви», яку потрібно було повернути і врятувати [30].

Пошук і поява нової тематики в історіографії, в межах цього протистояння, яке виходить за межі XIII ст. і навіть згодом Південного Середземномор'я дозволяє поєднувати антропологію, мікроісторію, гендерну, правову та культурну історію. Економічні втрати Лангедока і Провансу загалом і міської торгової культури зокрема через міграції заможного населення і ремісників в Ломбардію, через переслідування інквізиції – все ж недостатньо вивчена на сьогодні тема.

Доступність відкритих та закритих архівів, відкриття нових документів та їх вивчення дозволяють дослідникам шукати відповіді на старі проблеми (методологічного характеру), ставити нові запитання та пов'язувати їх із загальними концепціями. Саме такими стали новаторські роботи наприклад М. К. Салліван [31] і К. К. Еймс [32].

Упущені детальні дискусійні моменти по даній проблематиці змушують нас глибше аналізувати сучасну історіографію даної проблематики в подальшому. Видно попри все, що дослідники відкривають нові горизонти в цій тематиці.

Зрештою ще є достатньо маловивчених питань, які зачіпалися тут в контексті типології і проблематики таких досліджень. Вважаємо за доцільне в подальшому вивчати сучасні історіографічні концепції протистояння між катарами та інквізиторами в XIII – XIV ст., як базисної складової вивчення історії єретичних рухів в середньовічній Європі.

Література

1. Cathars in Question. Heresy and Inquisition in the Middle Ages / Ed. A. Sennis. Woodbridge: York Medieval Press, 2016. – 332 p.
2. Biller P. Deep is the Heart of Man, and Inscrutable: Signs of Heresy in Medieval Languedoc / P. Biller // Text and Controversy from Wyclif to Bale: Essays in Honour of Anne Hudson / Ed. Helen Barr, Ann M. Hutchison. – Turnhout: Brepols, 2010. P.267-280.
3. Southern R. W. Western Society and the Church in the Middle Ages / R. W. Southern Penguin Books, 1990. – 384 p.
4. Richards J. Sex, dissidence, and damnation: minority groups in the Middle Ages / J. Richards. – London – New York: Routledge, 1990. – 179 p.
5. Nirenberg D. Communities of Violence: Persecution of Minorities in the Middle Ages / D. Nirenberg. – Princeton: Princeton University Press, 1998. – 312 p.
6. Cameron M. Medieval Heretics as Protestant Martyrs / E. Cameron // Martyrs and martyrologies: papers read at the 1992 Summer Meeting and the 1993 Winter Meeting of the Ecclesiastical History Society. – Oxford; Cambridge: Published for the Ecclesiastical History Society by Blackwell Publishers, 1993. P.185-207.
7. Mundy John H. Une famille Cathare: les Maurand / J. H. Mundy // Annales E.S.C. Année 1974, P.1211 – 1223.; Item. Studies in the ecclesiastical and social history of Toulouse in the age of the Cathars / J. H. Mundy. – Aldershot: Ashgate, cop. 2006. – 258 p.
8. Wakefield W. L. The Family of Niort in the Albigenian crusade and before the Inquisition. – Potsdam – New York: [s.n.], 1989. – 38 p.
9. Barber M. Catharism and the Occitan Nobility: the Lordships of Cabaret, Minerve, and Termes / M. Barber // The Ideals and Practice of Knighthood, vol. 3, Papers from the Fourth Strawberry Hill Conference, 1988 / Ed. C. Harper-Bill and R. Harvey, Woodbridge: The Boydell Press, 1990. P.1-19.
10. Graham-Leigh E. The Southern French Nobility and the Albigenian Crusade / E. Graham-Leigh. Boydell Press, 2005. – 187 p.
11. Abels R., Harrison E. The participation of women in Languedocian Catharism / R. Abels, E. Harrison // Mediaeval Studies 41, (1979): P.215-251.
12. Barber M. Women and Catharism / M. Barber // Reading Medieval Studies, 3, 1977, P.45-62.
13. Mundy J. H. Men and Women at Toulouse in the Age of the Cathars / J. H. Mundy. Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1990. – 235 p.
14. Ames Ch. Caldwell. Peter Maryr: The Inquisitor as Saint / Caldwell Ch. Ames // Comitatus: A Journal of Medieval and Renaissance Studies, vol 31, no 1., P.137 – 174.; Item. Does Inquisition Belong to Religious History? / Caldwell Ch. Ames // The American historical review. 110, no. 1, (2005): P.11-37.
15. Wakefield Walter L. Friar Ferrier, Inquisition at Caunes, and Escapes from Prison at Carcassonne / W. L. Wakefield // The Catholic Historical Review, 1972, Volume 58. Issue 2, P.220-237.; Item. Heresy, Crusade and Inquisition in Southern France 1100-1250 / W. L. Wakefield. – Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1974. – 288 p.
16. Given J. B. The Inquisitors of Languedoc and the Medieval Technology of Power / J. B. Given // The American Historical Review 94, n°2 (1989), P.336-359.; Item. Social Stress, Social Strain, and the Inquisitors of Medieval Languedoc / J. B. Given // Christendom and its Discontents: Exclusion, Persecution, and Rebellion, 1000-1500 / Ed. Waugh Scott L, Diehl P. – Cambridge – New York: Cambridge University Press, 2002. P.67-85
17. Pegg M. G. The Corruption of Angels. The Great Inquisition of 1245-1246 / M. G. Pegg. – Princeton and Oxford : Princeton University Press, 2001. – 238 p.
18. Arnold John H. Inquisition and Power: Catharism and the Confessing Subject in Medieval Languedoc / John H. Arnold. University of Pennsylvania Press, 2001. – 328 p.
19. Bruschi C. The Wandering Heretics of Languedoc / C. Bruschi. – Cambridge-New York-Melbourne-Madrid-Cape Town-Singapore-Sao Paulo: Cambridge University Press, 2009. – 222 p.

20. Taylor C. Heresy, Crusade and Inquisition in Medieval Quercy / C. Taylor. Woodbridge, UK, and Rochester, NY: York Medieval Press, 2011. – 277 p.
21. Sackville L. J. Heresy and Heretics in the Thirteenth Century: The Textual Representations. / L. J. Sackville. Woodbridge: York Medieval Press/Boydell press, 2011. – 224 p.
22. Sparks Ch. Heresy, Inquisition and Life Cycle in Medieval Languedoc / Ch. Sparks. Boydell & Brewer Ltd York Medieval Press, 2015. – 186 p.
23. Strayer Joseph R. The Albigensian Crusades / Joseph R. Strayer; with a new epilogue by Carol Lansing Ann Arbor, Mich. University of Michigan Press, 1992. – 283 p.
24. Costen M. D. The Cathars and the Albigensian Crusade / M. D. Costen Manchester University Press, 1997. – 229 p.
25. Sumption J. The Albigensian Crusade / J. Sumption. London and New York: Faber and Faber, 2000. – 269 p.
26. Laurence W. M. The Occitan War. A Military and Political History of the Albigensian Crusade, 1209-1218 / W. M. Laurence. – Cambridge-Sau Paulo: Cambridge University Press, 2008. – 328 p.
27. Pegg M. G. A Most holy War. The Albigensian Crusade and the Battle for Christendom / M. G. Pegg. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 253 p.
28. McGlynn S. Kill Them All Cathars and Carnage in the Albigensian Crusade / S. McGlynn. The History Press Ltd, Stroud, 2015. – 320 p.
29. Given James B. Inquisition and Medieval Society: Power, Discipline, and Resistance in Languedoc / James B. Given – Ithaca: Cornell University Press, 1997. – 256 p.
30. Ames Ch. Caldwell. Dominican Inquisitors as «Doctors of Souls»: the Spiritual Discipline of Inquisition, 1231-1331 / Caldwell Ch. Ames // Hérésis, n°40 (2004): P.23-40.
31. Sullivan K. The inner lives of medieval inquisitors / K. Sullivan. – Chicago-London: University of Chicago Press, 2011. – 296 p.
32. Ames Ch. Caldwell. Righteous Persecution: Inquisition, Dominicans, and Christianity in the Middle Ages / Caldwell Ch. Ames. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2009. – 320 p.

ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС У ВИМІРІ XXI СТОЛІТТЯ: ДЕАКТУАЛІЗАЦІЯ «НАУКОВОГО» ТА СТАН СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ

Кода Ганна Юрївна

студентка II-го курсу спеціальності «Філософія»

Факультету філософської освіти і науки

НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник – к.філос.н. Гончаренко К.С.

Колосальний шлях, який пройшла філософія як форма рефлексії світу, наштохнувся на глобальний виклик – перед науковим знанням розгорнулася справжня прірва хаосу. Проект модерної науки втрачає свої позиції, авторитет академізму опиняється під сумнівом, ці та інші подібні спостереження можна помітити в авангарді постмодерної думки.

Прикладом осмислення «наукової» спадщини є знакова робота Мішеля Фуко «Археологія знання», де вводиться принципово новий погляд на рух знання, фактично ставлячи тим самим тотальний мета-авторитет наукового знання у роль піддослідного феномену. Подібні роботи в рамках континентальної філософії поступово розтинають колись нерушимі авторитетні позиції Модерну, як в свій час розтинали середньовіччя просвітницькі діячі.